Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (esimene koda)

16. juuli 2020*

Eelotsusetaotlus – Õigusalane koostöö tsiviilasjades – Määrus (EL) nr 650/2012 – Kohaldamisala – Mõiste „piiriülese mõjuga pärimisasi“ – Mõiste „surnu harilik viibimiskoht“ – Artikli 3 lõige 2 – Mõiste „kohus“ – Notarite alluvus kohtualluvuse eeskirjadele – Artikli 3 lõike 1 punktid g ja i – Mõisted „otsus“ ja „ametlik dokument“ – Artiklid 5, 7 ja 22 – Kohtualluvuse kokkulepe ja pärimisasjale kohaldatava õiguse valik – Artikli 83 lõiked 2 ja 4 – Üleminekusätted

Kohtuasjas C-80/19,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Lietuvos Aukščiausiasis Teismase (Leedu kõrgeim kohus) 17. jaanuari 2019. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 4. veebruaril 2019 menetluses, mille algatamist taotles

E. E.

menetluses osalesid:

Kauno miesto 4-ojo Notaro Biuro notarė Virginija Jarienė,

K.-D. E.,

EUROOPA KOHUS (esimene koda),

koosseisus: koja president J.-C. Bonichot, kohtunikud M. Safjan, L. Bay Larsen, C. Toader (ettekandja) ja N. Jääskinen,

kohtujurist: M. Campos Sánchez-Bordona,

kohtusekretär: ametnik C. Strömholm,

arvestades kirjalikku menetlust ja 16. jaanuari 2020. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

– Leedu valitsus, esindajad: V. Kazlauskaitė-Švenčionienė, V. Vasiliauskienė ja K. Dieninis,

– Tšehhi valitsus, esindajad: M. Smolek, J. Vláčil ja A. Kasalická,

– Hispaania valitsus, esindajad: S. Jiménez García, J. Rodríguez de la Rúa Puig ja S. Centeno Huerta,

– Ungari valitsus, esindajad: M. Z. Fehér ja D. R. Gesztelyi,

* Kohtumenetluse keel: leedu.

– Austria valitsus, esindajad: J. Schmoll ja G. Hesse,

– Euroopa Komisjon, esindajad: M. Wilderspin ja S. L. Kalėda,

olles 26. märtsi 2020. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

1 Eelotsusetaotlus puudutab Euroopa Parlamendi ja nõukogu 4. juuli 2012. aasta määruse (EL) nr 650/2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist (ELT 2012, L 201, lk 107; parandused ELT 2012, L 344, lk 3; ELT 2013, L 60, lk 140, ja ELT 2019, L 243, lk 9), artikli 3 lõike 1 punktide g ja i ning lõike 2 esimese lõigu, samuti artiklite 4, 5, 7, 22 ja 59 ning selle määruse kohaldamisala tõlgendamist.

2 Taotlus on esitatud menetluses, mille algatas Kaunase (Leedu) notar, kellelt E. E. taotles pärimistunnistuse väljaandmist pärast oma ema surma Saksamaal.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

3 Määruse nr 650/2012 põhjenduste 1, 7, 20, 22–24, 29, 32, 37, 39, 59, 61 ja 67 kohaselt:

„(1) Liit on seadnud eesmärgiks säilitada ning arendada vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanevat ala, kus on tagatud isikute vaba liikumine. Sellise ala järkjärguliseks loomiseks peab liit piiriülese toimega tsiviilasjade osas tehtava õigusalase koostöö raames võtma meetmeid, eelkõige kui see on vajalik siseturu nõuetekohaseks toimimiseks.

[…]

(7) Tuleks edendada siseturu nõuetekohast toimimist, kaotades isikute vaba liikumist piiravad takistused, millega puutuvad praegu kokku inimesed, kes soovivad teostada oma õigusi piiriülese mõjuga pärimisasjade puhul. […]

[…]

(20) Käesolevas määruses tuleks arvestada liikmesriikides pärimisega seotud küsimuste lahendamisel kasutatavaid erinevaid süsteeme. Käesoleva määruse kohaldamisel tuleks mõistet „kohus“ käsitada laias tähenduses, hõlmates mitte üksnes õiguslikke funktsioone täitvad kohtud ranges mõttes, vaid ka teatavate liikmesriikide notarid ja registribürood, kellel on teatud pärimisasjades kohtutega sarnased õiguslikud funktsioonid, ning notarid ja õigusala töötajad, kes mõnes liikmesriigis täidavad asjaomases pärimisasjas õiguslikke funktsioone neile kohtu poolt delegeeritud volituste alusel. Kõigi käesolevas määruses kehtestatud määratlusele vastavate kohtute suhtes peaks olema kohaldatavad selles määruses sätestatud kohtualluvuseeskirjad. Samas ei peaks mõiste „kohus“ hõlmama neid liikmesriigi asutusi, mis ei ole õigusasutused, millel on siseriikliku õiguse kohaselt pädevus menetleda pärimisasju, näiteks enamikus liikmesriikides notarid, kes tavapäraselt ei täida õiguslikke funktsioone.

[…]

(22) Liikmesriikide notarite pärimisasjades väljastatud dokumendid peaksid ringlema käesoleva määruse kohaselt. Kui notarid täidavad õiguslikke funktsioone, mille täitmine on neile kohtualluvuse eeskirjade kohaselt siduv, tuleks nende otsuste suhtes kohaldada tunnustamist, täidetavaks tunnistamist ja täitmist käsitlevaid sätteid. Kui notarid ei täida selliseid õiguslikke funktsioone, mille täitmine on neile kohtualluvuse eeskirjade kohaselt siduv, peaks nende väljastatavatele ametlikele dokumentidele kohaldatama ametlikke dokumente käsitlevaid sätteid.

(23) Arvestades ELi kodanike suurenevat liikuvust ning liidus nõuetekohase õigusemõistmise tagamiseks ning selleks, et tagada tegelike ühendavate tegurite olemasolu pärimise ja selle liikmesriigi vahel, mille õigust kohaldatakse, tuleks käesolevas määruses kehtestada, et nii kohtualluvuse kui ka kohaldatava õiguse kindlaksmääramise eesmärgil sätestatud üldiseks ühendavaks teguriks on surnu harilik viibimiskoht tema surma hetkel. Hariliku viibimiskoha kindlaksmääramiseks peaks pärimisasja menetlev asutus igakülgselt hindama kõiki surnu eluga nii tema surmaeelsetel aastatel kui tema surma hetkel seotud tegureid, võttes arvesse kõiki asjakohaseid faktilisi asjaolusid, eelkõige surnu asjaomases riigis viibimise kestust ja õiguspärasust ning sellise viibimise tingimusi ja põhjuseid. Selliselt kindlaks määratud harilik viibimiskoht peaks käesoleva määruse erieesmärke arvesse võttes tõendama tema tihedat ja kindlat seotust asjaomase riigiga.

(24) Teatud juhtudel võib surnu hariliku viibimiskoha kindlaksmääramine osutuda keeruliseks. Eelkõige võib selline olukord tekkida siis, kui surnu oli tööalastel või majanduslikel põhjustel asunud elama teise riiki seal töötamise eesmärgil, vahel ka pikaks ajaks, kuid säilitas päritoluriigiga tihedad ja stabiilsed sidemed. Sellisel juhul võib sõltuvalt juhtumi asjaoludest lugeda, et surnu harilik viibimiskoht oli ikka veel tema päritoluriik, kus paiknes tema pere- ja ühiskondliku elu keskpunkt. Teised keerulised olukorrad võivad ilmneda, kui surnu elas vaheldumisi mitmes riigis või reisis ühest riigist teise ega asunud alaliselt elama ühtegi riiki. Kui surnu oli ühe sellise riigi kodanik või kui kogu tema põhiline vara oli ühes neist riikidest, võiks kodakondsus või vara asukoht olla eriline tegur kõigi faktiliste asjaolude üldisel hindamisel.

[…]

(29) Kui kohus on algatanud pärimismenetluse omal algatusel, nagu tehakse teatavates liikmesriikides, peaks nimetatud kohus menetluse lõpetama, kui pooled lepivad kokku lahendada pärimisasi vastastikusel kokkuleppel kohtuväliselt liikmesriigis, mille õiguse surnu oli valinud. Kui kohus ei ole algatanud pärimismenetlust omal algatusel, ei peaks käesolev määrus takistama pooltel lahendada pärimisasja vastastikusel kokkuleppel kohtuväliselt, näiteks notari juures, nende valitud liikmesriigis, kui see on selle liikmesriigi õiguse kohaselt võimalik. See peaks olema võimalik ka juhul, kui selle liikmesriigi õigus ei ole pärimisele kohaldatav.

[…]

(32) Et hõlbustada asjaajamist pärijate ja annakusaajate jaoks, kelle harilik viibimiskoht on muus liikmesriigis kui see, kus pärimisasja menetletakse või hakatakse menetlema, peaks käesolev määrus võimaldama igal pärimisele kohaldatava õiguse kohaselt õigust omaval isikul teha pärandi, annaku või sundosa vastuvõtmise või sellest loobumise avaldus või avaldus pärandist tulenevate võlgade suhtes vastutuse piiramise kohta oma harilikuks viibimiskohaks oleva liikmesriigi õigusega ettenähtud vormis selle liikmesriigi kohtus. See ei tohiks välistada, et niisuguseid avaldusi esitatakse teistele selle liikmesriigi asutustele, mis on siseriikliku õiguse kohaselt pädevad avaldusi vastu võtma. Oma hariliku viibimiskoha liikmesriigis avalduse esitamise võimalust kasutada soovivad isikud peaksid ise teavitama kohut või asutust, mis menetleb või hakkab menetlema pärimisasja, sellise avalduse olemasolust pärimisele kohaldatava õiguse alusel seatud tähtaja jooksul.

[…]

(37) Et kodanikud saaksid kasutada siseturu eeliseid täielikus õiguskindluses, peaks käesolev määrus võimaldama neil ette kindlaks teha, millist õigust nende pärimisasjadele kohaldatakse. Kehtestada tuleks ühtlustatud kollisiooninormid, et hoida ära vastandlikke lahendusi. Põhireegel peaks tagama, et pärimisele kohaldatav õigus on etteaimatav, sest on pärimisega kõige tihedamalt seotud. Õiguskindluse huvides ning pärimisasja killustamise vältimiseks peaks kõnealune õigus olema kohaldatav kogu pärimisasjale, st kõikidele pärandvarasse kuuluvatele esemetele, olenemata varaeseme olemusest, ja sõltumata sellest, kas varaesemed asuvad teises liikmesriigis või kolmandas riigis.

[…]

(39) Õiguse valik tuleks selgesõnaliselt määratleda surma puhuks tehtud korralduse vormis esitatud avalduses või see peaks nähtuma nimetatud korralduse tingimustest. Õiguse valikut võiks käsitada surma puhuks tehtud korraldusest nähtuvana, kui näiteks surnu viitas korralduses oma kodakondsuse riigi õiguse konkreetsetele sätetele või nimetas muul viisil seda õigust.

[…]

(59) Arvestades, et käesoleva määruse üldeesmärgiks on liikmesriikides pärimisasjades tehtud otsuste vastastikune tunnustamine, olenemata sellest, kas need otsused tehti õigusvaidlust hõlmavate või mittehõlmavate menetluste käigus, tuleks määrusega ette näha otsuste tunnustamist, täidetavaks tunnistamist ja täitmist käsitlevad eeskirjad, mis sarnanevad tsiviilasjades tehtava õigusalase koostöö valdkonnas kehtestatud liidu õigusaktides sätestatud eeskirjadega.

[…]

(61) Ametlikul dokumendil peaks olema teises liikmesriigis sama tõendusjõud nagu dokumendi päritoluliikmesriigis või võimalikult samalaadne toime. Ametliku dokumendi tõendusjõu kindlaksmääramisel teises liikmesriigis või võimalikult samalaadse toime kindlaksmääramisel tuleks lähtuda sellest, milline on kõnealuse ametliku dokumendi tõendusjõu laad ja ulatus selle päritoluliikmesriigis. Seega sõltub ametliku dokumendi tõendusjõud teises liikmesriigis päritoluliikmesriigi õigusest.

[…]

(67) Piiriülese mõjuga pärimisasja kiireks, sujuvaks ja tõhusaks lahendamiseks liidus peavad pärijad, annakusaajad, testamenditäitjad ja pärandi hooldajad saama hõlpsasti tõendada oma staatust ja/või õigusi ja volitusi muus liikmesriigis, näiteks pärandvara asukohaliikmesriigis. […]“.

4 Määruse nr 650/2012 artikli 1 „Kohaldamisala“ lõikes 1 on sätestatud:

„Käesolevat määrust kohaldatakse pärimisele. Seda ei kohaldata maksu-, tolli- ega haldusasjadele.“

5 Nimetatud määruse artikli 3 lõike 1 punktid g ja i ning lõige 2 sätestavad:

„1. Käesolevas määruses kasutatakse järgmisi mõisteid:

[…]

g) „otsus“ – liikmesriigi kohtus pärimisasjas tehtud otsus, olenemata selle nimetusest, sealhulgas kohtuametniku otsus kohtukulude suuruse kohta;

[…]

i) „ametlik dokument“ – pärimisasja käsitlev dokument, mis on liikmesriigis ametlikult koostatud või ametliku dokumendina registreeritud ning
   i) mille allkiri ja sisu on autentsed ning
   ii) mille autentsust on kinnitanud päritoluliikmesriigi avaliku võimu kandja või muu pädev asutus.

2. Käesoleva määruse kohaldamisel hõlmab mõiste „kohus“ kõiki kohtuasutusi ning kõiki teisi asutusi ja õigusala töötajaid, kellel on pädevus menetleda pärimisasju ning kes täidavad kohtulikke ülesandeid või tegutsevad kohtuasutuse poolt delegeeritud volituste alusel või tegutsevad kohtuasutuse alluvuses, tingimusel et tagatud on kõnealuste asutuste ja õigusala töötajate erapooletus ja poolte õigus olla ära kuulatud ning et kõnealuste asutuste poolt nende asukohaliikmesriigi õiguse alusel tehtud otsused vastavad järgmistele tingimustele:

a) otsuse võib kohtuasutusele edasi kaevata või läbivaatamiseks esitada ning

b) otsusel on samas küsimuses tehtud kohtuasutuse otsusega võrreldav õigusjõud ja -mõju.

Liikmesriigid teatavad komisjonile esimeses lõigus osutatud muud asutused ja õigusala töötajad vastavalt artiklile 79.“

6 Määruse nr 650/2012 II peatükis asuv artikkel 4 „Üldine kohtualluvus“ näeb ette:

„Pärimisasja tervikuna lahendamiseks on pädevad isiku surma hetkel tema harilikuks viibimiskohaks olnud liikmesriigi kohtud“.

7 Selle määruse artikli 5 „Kohtualluvuse kokkulepe“ kohaselt:

„1. Kui surnu oli artikli 22 kohaselt valinud oma pärandile kohaldatavaks õiguseks mõne liikmesriigi õiguse, võivad puudutatud isikud kokku leppida, et selle liikmesriigi kohtul või kohtutel on pärimisasja kõigis küsimustes ainupädevus.

2. Kohtualluvuse kokkulepe sõlmitakse kirjalikus vormis, sellel märgitakse kokkuleppe sõlmimise kuupäev ja see peab olema asjaomaste poolte poolt allkirjastatud. Elektrooniliselt edastatud avaldused, mida on võimalik püsivalt säilitada, on võrdsustatud kirjaliku vormiga.“

8 Nimetatud määruse artiklis 7 „Pädevus õiguse valiku korral“ on sätestatud:

„Selle liikmesriigi kohtud, mille õiguse oli surnu artikli 22 kohaselt valinud, on pädevad pärimisasja lahendama, kui

[…]

b) menetlusosalised on kooskõlas artikliga 5 leppinud kokku pädevuse üleandmises kõnealuse liikmesriigi kohtule või kohtutele või

c) menetlusosalised on sõnaselgelt tunnustanud menetleva kohtu pädevust.“

9 Sama määruse artiklis 13 on sätestatud:

„Lisaks käesoleva määruse kohaselt pärimisasja lahendamiseks pädevatele kohtutele on selle liikmesriigi kohtutel, kus on selle isiku harilik viibimiskoht, kes pärimisasjale kohaldatava õiguse kohaselt võib esitada kohtule avalduse pärandi, annaku või sundosa vastuvõtmiseks või sellest loobumiseks või avalduse asjaomase isiku vastutuse piiramise kohta pärandil lasuvate võlgade eest, pädevus võtta vastu selliseid avaldusi, kui selle liikmesriigi õiguse kohaselt võib selliseid avaldusi kohtule esitada.“

10 Määruse nr 650/2012 III peatükis „Kohaldatav õigus“ sisalduvas artiklis 21 „Üldreegel“ on sätestatud:

„1. Kui käesolevas määruses ei ole sätestatud teisiti, kohaldatakse pärimisasjale tervikuna selle riigi õigust, kus asus surnu harilik viibimiskoht tema surma hetkel.

2. Kui erandina on juhtumi kõigist asjaoludest tulenevalt selge, et surma ajal oli surnu ilmselgelt tihedamalt seotud teise riigiga kui sellega, mille õigus kohalduks lõike 1 kohaselt, kohaldatakse pärimisele selle teise riigi õigust.“

11 Selle määruse artikli 22 „Õiguse valik“ lõigetes 1 ja 2 on ette nähtud:

„1. Isik võib pärimisasjale kui tervikule kohaldatavaks õiguseks valida selle riigi õiguse, mille kodanik ta on valiku tegemise ajal või surma hetkel.

Isik, kellel on mitu kodakondsust, võib valida ükskõik millise riigi õiguse, mille kodanik ta on valiku tegemise ajal või surma hetkel.

2. Valik tehakse sõnaselgelt surma puhuks tehtud korralduse vormis või see peab nähtuma kõnealuse korralduse tingimustest.“

12 Nimetatud määruse artikli 28 kohaselt:

„Pärandi, annaku või sundosa vastuvõtmise või sellest loobumise avaldus ning avaldaja vastutuse piiramise avaldus on vormiliselt kehtiv, kui see vastab nõuetele, mis on sätestatud

[…]

b) avaldaja hariliku viibimiskoha riigi õiguses.

13 Määruse nr 650/2012 artikkel 59 näeb ette:

„1. Liikmesriigis koostatud ametlikul dokumendil on teises liikmesriigis sama tõendusjõud nagu dokumendi päritoluliikmesriigis, või võimalikult samalaadne toime, tingimusel et see ei ole ilmselgelt vastuolus asjaomase liikmesriigi avaliku korraga (*ordre public*).

Isik, kes soovib kasutada ametlikku dokumenti teises liikmesriigis, võib paluda asutusel, kes koostas ametliku dokumendi päritoluliikmesriigis, täita artikli 81 lõikes 2 osutatud nõuandemenetluse kohaselt kehtestatud vorm, milles kirjeldatakse ametliku dokumendi tõendusjõudu päritoluliikmesriigis.

[…]“.

14 Selle määruse artikli 60 lõikes 1 on sätestatud:

„Ametlik dokument, mis on päritoluliikmesriigis täidetav, tunnistatakse teises liikmesriigis täidetavaks huvitatud poole taotlusel vastavalt artiklites 45–58 sätestatud menetlusele.“

15 Nimetatud määruse artiklis 64 on sätestatud:

„[Euroopa pärimist]unnistus antakse välja liikmesriigis, mille kohtud on pädevad artikli 4, 7, 10 või 11 kohaselt. Tunnistust välja andev asutus on:

a) artikli 3 lõikes 2 määratletud kohus või

b) muu asutus, millel on siseriikliku õiguse kohaselt pädevus pärimisasju menetleda.“

16 Sama määruse artikli 83 „Üleminekusätted“ kohaselt:

„1. Käesolevat määrust kohaldatakse 17. augustil 2015 või hiljem surnud isikute vara pärimisele.

2. Kui surnu oli enne 17. augustit 2015 valinud oma pärandile kohaldatava õiguse, on valik kehtiv, kui see vastab III peatükis sätestatud tingimustele või kui valik on kehtiv rahvusvahelise eraõiguse sätete kohaldamisel, mis kehtisid valiku tegemise ajal riigis, kus oli surnu harilik viibimiskoht, või mis tahes riigis, mille kodakondsus surnul oli.

[…]

4. Kui korraldus surma puhuks tehti enne 17. augustit 2015 õiguse kohaselt, mille surnu võinuks valida käesoleva määruse kohaselt, loetakse see valituks pärandile kohaldatavaks õiguseks.“

Leedu õigus

Tsiviilseadustik

17 Leedu Vabariigi tsiviilseadustiku (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas) artikkel 5.4 on sõnastatud järgmiselt:

„1. Pärandi avanemise kohaks loetakse surnu viimane elukoht (käesoleva seadustiku artikkel 2.12).

2. Kui testaatoril ei olnud alalist elukohta, loetakse pärandi avanemise kohaks:

1) koht, kus testaator elas enamus osa ajast viimase kuue kuu jooksul enne tema surma;

2) kui testaator elas mitmes kohas, loetakse pärandi avanemise kohaks pärandaja domineerivate majanduslike või isiklike huvide koht (koht, kus asub tema vara või kus asub suurem osa sellest, kui vara asub mitmes kohas; selle abikaasa elukoht, kellega testaator säilitas abielusuhte viimase kuue kuu jooksul enne surma, või laste elukoht, kes elasid testaatoriga).

3. Kui pärandaja elukohta ei ole võimalik käesoleva artikli lõigetes 1 ja 2 nimetatud asjaolude alusel kindlaks määrata, võib pärandi avanemise koha kindlaks määrata testaatori kodakondsuse, tema sissekirjutuse, talle kuuluvate sõidukite registreerimiskoha ja muude asjaolude alusel.

4. Vaidluse korral võib pärandi avanemise koha kindlaks määrata kohus huvitatud isikute taotlusel, võttes arvesse kõiki asjaolusid.“

18 Nimetatud seadustiku artikkel 5.66 näeb ette, et seadusjärgsed või testamendijärgsed pärijad võivad pärimistunnistuse saamiseks pöörduda pärandi avanemise koha notari poole (edaspidi „pärimistunnistus“).

Tsiviilkohtumenetluse seadustik

19 Tsiviilkohtumenetluse seadustiku (Civilinio proceso kodeksas) artiklis 444 on sätestatud:

„1. Kohus tuvastab asjaolud, millest sõltub isikute isiklike või varaliste õiguste tekkimine, muutmine või lõppemine.

2. Kohus vaatab läbi asjad:

[…]

8) mis puudutavad pärandi vastuvõtmist ja pärandi avanemise tegeliku koha kindlakstegemist“.

20 Nimetatud seadustiku artikli 511 kohaselt võib notariaaltoimingu tegemise või sellest keeldumise vaidlustada. Hagi esitatakse selle paiga kohtusse, kus asjaomane notar tegutseb.

Notariaadiseadus

21 Leedu Vabariigi notariaadiseaduse (Lietuvos Respublikos notariato įstatymas, edaspidi „notariaadiseadus“) artiklis 1 on ette nähtud:

„Notariaati kuuluvad kõik notarid, kellele on antud käesoleva seaduse kohaselt õigus õiguslikult tõendada füüsiliste ja juriidiliste isikute vaidlustamata subjektiivseid õigusi ja nendega seotud õiguslikke asjaolusid ning tagada nende isikute ja riigi seaduslike huvide kaitse“.

22 Selle seaduse artikli 2 kohaselt nimetab notarid ametisse ja vabastab ametist justiitsminister.

23 Nimetatud seaduse artiklis 12 „Notarite sõltumatus“ on sätestatud, et notarid täidavad oma ülesandeid riigi või haldustasandi avalik-õiguslike asutuste mõjutustest sõltumatutena ning peavad järgima üksnes seadusi.

24 Sama seaduse artikli 26 kohaselt väljastavad notarid muu hulgas pärimistunnistusi. Notari tõestatud dokumentides märgitud faktilised asjaolud on kindlaks tehtud ega vaja tõendamist, niikaua kui neid dokumente ei ole õigusaktides ette nähtud korda järgides tühiseks tunnistatud.

25 Notariaadiseaduse artikli 41 kohaselt võib isik, kes leiab, et notariaalakt on tehtud ekslikult või et selle tegemisest keelduti alusetult, pöörduda menetluse algatamiseks kohtu poole.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

26 E. E. on Leedu kodanik. Tema ema, samuti Leedu kodanik, abiellus Saksa kodanikuga K.-D. E. ja muutis elukohta, et elada koos E. Ega oma abikaasa juures Saksamaal. 4. juulil 2013 koostas ta Garliava (Leedu) notari juures testamendi, milles ta nimetas oma poja universaalseks pärijaks.

27 Ajal, kui E. E. ema Saksamaal suri, oli pärandaja nimele registreeritud kinnisasi, nimelt Kaunases (Leedu) asuv korter. E. E. taotles 17. juulil 2017 Kaunase (Leedu) notarilt pärimismenetluse algatamist ja pärimistunnistuse väljastamist.

28 Notar keeldus 1. augustil 2017 nimetatud tõendit väljastamast põhjendusega, et tema arvates oli surnud isiku harilik viibimiskoht määruse nr 650/2012 artikli 4 tähenduses Saksamaal.

29 E. E. vaidlustas notari keeldumise Kauno apylinkės teismases (Kaunase esimese astme kohus, Leedu). See kohus rahuldas 29. jaanuari 2018. aasta otsusega kaebuse esitaja nõude põhjusega, et surnud isik ei olnud katkestanud oma sidemeid Leeduga.

30 Notar, kelle poole E. E. pöördus, esitas selle otsuse peale Kauno apygardos teismasele (Kaunase piirkondlik kohus) apellatsioonkaebuse. Selle menetluse raames esitas E. E. taotluse, et toimikusse lisataks K.-D. E. avaldus, milles K.-D. E. kinnitas, et tal ei ole nõudeid surnud isiku pärandi suhtes, ning nõustus pärimisasja allumisega Leedu kohtutele, sest Saksamaal pärimismenetlust algatatud ei olnud.

31 See kohus tühistas 26. aprilli 2018. aasta otsusega vaidlustatud otsuse ja jättis rahuldamata E. E. kaebuse, kes esitas Lietuvos Aukščiausiasis Teismasele (Leedu kõrgeim kohus) kassatsioonkaebuse.

32 Nendel asjaoludel otsustas Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Leedu kõrgeim kohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas niisugust olukorda nagu käesolev juhtum – kus Leedu kodanik, kelle harilik viibimiskoht võis tema surma päeval olla teises liikmesriigis, kuid kes igal juhul ei olnud kunagi katkestanud sidemeid päritolumaaga ning oli enne surma muu hulgas teinud Leedus testamendi ja pärandanud kogu oma vara oma pärijale, kes on Leedu kodanik, ning pärandi avanemise ajal tehti kindlaks, et kogu pärand koosneb üksnes Leedus asuvast kinnisasjast, ning oma abikaasa üle elanud nimetatud teise liikmesriigi kodanik väljendas sõnaselgelt tahet loobuda nõudeõigusest kõnealuse surnud isiku pärandi suhtes, ei osalenud Leedus läbi viidud kohtumenetluses ning nõustus Leedu kohtute pädevuse ja Leedu õiguse kohaldamisega – tuleb pidada määruse nr 650/2012 tähenduses piiriülese mõjuga pärimisasjaks, mille suhtes tuleb kohaldada seda määrust?

2. Kas Leedu notareid, kes algatavad pärimismenetluse, annavad välja pärimistunnistuse ja teevad muid toiminguid, mida pärijatel on vaja oma õiguste teostamiseks, saab pidada määruse nr 650/2012 artikli 3 lõike 2 tähenduses „kohtuteks“, võttes arvesse, et notarid järgivad oma ametitegevuses erapooletuse ja sõltumatuse põhimõtet, nende otsused on neile endile või kohtuasutustele siduvad ning nende tegevuse peale võib kohtule edasi kaevata?

3. Kui vastus teisele küsimusele on jaatav, siis kas Leedu notarite välja antud pärimistunnistusi tuleb pidada otsusteks määruse nr 650/2012 artikli 3 lõike 1 punkti g tähenduses ja kas seetõttu tuleb nende tegemiseks kindlaks teha kohtualluvus?

4. Kui vastus teisele küsimusele on eitav, siis kas määruse nr 650/2012 [artikleid 4 ja] 59 tuleb (koostoimes või eraldi, kuid piirdumata ainult nendega) tõlgendada nii, et Leedu notaritel on õigus anda välja pärimistunnistusi ilma üldisi kohtualluvuse eeskirju järgimata ja et sellised pärimistunnistused loetakse ametlikeks dokumentideks, millel on õiguslik toime ka teistes liikmesriikides?

5. Kas määruse nr 650/2012 artiklit 4 või selle määruse teisi sätteid tuleb tõlgendada nii, et surnud isiku harilikuks viibimiskohaks võib lugeda viibimiskohta ainult ühes konkreetses liikmesriigis?

6. Kas määruse nr 650/2012 artikleid 4, 5, 7 [ja] 22 (koostoimes või eraldi, kuid piirdumata ainult nendega) tuleb tõlgendada ja kohaldada nii, et käesoleval juhul tuleb esimeses küsimuses kirjeldatud faktiliste asjaolude põhjal järeldada, et asjaomased isikud nõustusid Leedu kohtute pädevusega ja Leedu õiguse kohaldamisega?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

Esimene ja viies küsimus

33 Esimese ja viienda küsimusega, mida tuleb analüüsida koos, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas määrust nr 650/2012 tuleb tõlgendada nii, et mõiste „piiriülese mõjuga pärimisasi“ hõlmab olukorda, kus surnud isik oli liikmesriigi kodanik, kes elas oma surma ajal teises liikmesriigis, kuid ei olnud katkestanud oma sidemeid esimesena nimetatud liikmesriigiga, ning kas selles olukorras tuleb surnud isiku harilikuks viibimiskohaks selle määruse tähenduses lugeda viibimiskohta ainult ühes liikmesriigis.

34 Kõigepealt tuleb märkida, et määrus nr 650/2012 võeti vastu ELTL artikli 81 lõike 2 alusel, mis käsitleb üksnes piiriülese mõjuga tsiviilasju.

35 Määruse põhjenduste 1 ja 7 kohaselt on selle eesmärk muu hulgas hõlbustada siseturu tõrgeteta toimimist, kaotades isikute vaba liikumist piiravad takistused, millega puutuvad praegu kokku inimesed, kes soovivad teostada oma õigusi piiriülese mõjuga pärimisasjade puhul. Määruse põhjenduse 67 kohaselt on selle eesmärk lahendada kiiresti, hõlpsalt ja tõhusalt pärimisasju, millel on selline mõju.

36 Selleks et teha kindlaks, kas kõnealusel pärimisel on selline mõju ja kas see kuulub seega määruse nr 650/2012 kohaldamisalasse, tuleb – nagu märkis ka kohtujurist oma ettepaneku punktis 34 – kindlaks teha esiteks liikmesriik, kus oli surnud isiku harilik viibimiskoht tema surma hetkel, ja teiseks see, kas surnud isiku harilikuks viibimiskohaks võib määrata teise liikmesriigi seetõttu, et esineb muu pärimisega seotud asjaolu surnud isiku viimase hariliku viibimiskoha liikmesriigist erinevas liikmesriigis.

37 Sellega seoses tuleb märkida, et kuigi ükski määruse nr 650/2012 säte ei määratle mõistet „surnud isiku harilik viibimiskoht surma hetkel“ selle määruse tähenduses, sisalduvad selle põhjendustes 23 ja 24 tarvilikud juhised.

38 Selle määruse põhjenduse 23 kohaselt peab surnud isiku hariliku viibimiskoha kindlaks määrama pärimisega tegelev asutus ja selleks peab see asutus arvesse võtma nii asjaolu, et üldine seotuse kriteerium on surnud isiku harilik viibimiskoht surma hetkel, kui ka kõiki tema eluga nii tema surmaeelsetel aastatel kui tema surma hetkel seotud tegureid, arvestades kõiki asjakohaseid faktilisi asjaolusid, eelkõige surnu asjaomases riigis viibimise kestust ja regulaarsust ning sellise viibimise tingimusi ja põhjuseid. Sel viisil kindlaks määratud harilik viibimiskoht peaks viitama tihedale ja püsivale seosele pärimisasja ja asjaomase riigi vahel.

39 Sellega seoses viitab nimetatud määruse põhjendus 24 erinevatele olukordadele, mil hariliku viibimiskoha kindlaksmääramine võib osutuda keeruliseks. Nii on selle põhjenduse viimases lauses märgitud, et kui surnu oli ühe sellise riigi kodanik või kui kogu tema põhiline vara oli ühes neist riikidest, võiks kodakondsus või vara asukoht olla eriline tegur kõigi faktiliste asjaolude üldisel hindamisel, kui surnu oli tööalastel või majanduslikel põhjustel asunud elama teise riiki seal töötamise eesmärgil, vahel ka pikaks ajaks, kuid säilitas päritoluriigiga tihedad ja stabiilsed sidemed.

40 Sellest tuleneb, et pärimisega tegelev asutus peab konkreetse juhtumi asjaolusid kogumis hinnates määrama surnud isiku hariliku viibimiskoha kindlaks ainult ühes liikmesriigis.

41 Nagu märkis sisuliselt ka kohtujurist oma ettepaneku punktis 42 ja nähtub samuti Euroopa Kohtu praktikast, tooks määruse nr 650/2012 sätete selline tõlgendus, mille kohaselt võib surnud isiku harilik viibimiskoht surma hetkel olla kindlaks määratud mitmes liikmesriigis, kaasa pärimisasja killustamise, kuna see viibimiskoht on kriteeriumiks selle määruse artiklites 4 ja 21 sätestatud üldnormide

kohaldamisel; nende normide kohaselt määratakse nii pädevus pärimisasja tervikuna lahendamiseks kui ka pärimisasjale tervikuna kohaldatav õigus selle viibimiskoha alusel. Järelikult oleks selline tõlgendus vastuolus sama määruse eesmärkidega (vt selle kohta 12. oktoobri 2017. aasta kohtuotsus Kubicka, C-218/16, EU:C:2017:755, punkt 57, ja 21. juuni 2018. aasta kohtuotsus Oberle, C-20/17, EU:C:2018:485, punktid 53–55).

42 Lisaks tuleb hinnata, kas pärimisasjal on piiriülene laad, kuna sellega seotud muu asjaolu asub surnud isiku viimase hariliku viibimiskoha riigist erinevas riigis.

43 Sellega seoses tuleb märkida, et Euroopa Kohus on juba otsustanud, et pärimisasi on piiriülese mõjuga, kui hõlmab mitmes liikmesriigis asuvaid asju, ning eelkõige surnud isiku viimase hariliku viibimiskoha riigist erinevas riigis (vt selle kohta 21. juuni 2018. aasta kohtuotsus Oberle, C-20/17, EU:C:2018:485, punkt 32). Lisaks käsitleb määrus nr 650/2012 mitteammendavalt muid asjaolusid, millest võib tuleneda mitut liikmesriiki hõlmav pärimine.

44 Nagu ka kohtujurist oma ettepaneku punktis 65 sisuliselt märkis, on sellised asjaolud kogumis, nagu neid on nimetatud määruse nr 650/2012 põhjendustes 23 ja 24 ning käsitletud eelkõige käesoleva kohtuotsuse punktides 38 ja 39, olemuselt sellised – arvestades täiendavat kontrolli, mille peab tegema eelotsusetaotluse esitanud kohus –, mis lubavad järeldada, et pärimisasi põhikohtuasja asjaoludel on piiriülese mõjuga ning kuulub seega määruse nr 650/2012 kohaldamisalasse.

45 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb esimesele ja viiendale küsimusele vastata, et määrust nr 650/2012 tuleb tõlgendada nii, et mõiste „piiriülese mõjuga pärimisasi“ hõlmab olukorda, kus surnud isik oli liikmesriigi kodanik, kes elas oma surma ajal teises liikmesriigis, kuid ei olnud katkestanud oma sidemeid esimesena nimetatud liikmesriigiga, kus asub pärandvara moodustav vara, samas kui tema pärijad elavad mõlemas liikmesriigis. Surnud isiku viimase hariliku viibimiskoha selle määruse tähenduses määrab kindlaks pärandiasja lahendav asutus ainult ühes neist liikmesriikidest.

Teine küsimus

46 Teise küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas määruse nr 650/2012 artikli 3 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et Leedu notareid võib määratleda „kohtutena“ selle määruse tähenduses.

47 Määruse nr 650/2012 artikli 3 lõike 2 esimese lõigu kohaselt kuuluvad asutused, mis ei ole kohtud, või õigusala töötajad, kellel on pädevus menetleda pärimisasju, mõiste „kohus“ alla selle sätte tähenduses, kui nad täidavad kohtulikke ülesandeid või tegutsevad kohtuasutuse delegeeritud volituste alusel või tegutsevad kohtuasutuse alluvuses, tingimusel et on tagatud nende erapooletus ja kõigi osapoolte õigus olla ära kuulatud, ning et nende poolt liikmesriigi õiguse alusel tehtud otsused võib kohtuasutusele edasi kaevata või läbivaatamiseks esitada ja neil on samas küsimuses tehtud kohtuasutuse otsusega võrreldav õigusjõud ja -mõju.

48 Samuti nähtub määruse nr 650/2012 põhjendusest 20, et selle määruse raames tuleb mõistet „kohus“ tõlgendada laialt, hõlmates ka notareid, kui nad täidavad kohtulikke ülesandeid teatud pärimisasjades.

49 Lisaks tuleb täpsustada, et asjaolu, et liikmesriik ei ole teavitanud, et notarid täidavad määruse nr 650/2012 artikli 3 lõike 2 teises lõigus ette nähtud kohtulikke ülesandeid, ei ole nende notarite käsitamisel „kohtuna“ määrav (23. mai 2019. aasta kohtuotsus WB, C-658/17, EU:C:2019:444, punkt 64).

50 Oluline on ka silmas pidada, et määruse nr 650/2012 artikli 3 lõikes 2 on täpsustatud, et mõiste „kohus“ selle määruse tähenduses ei hõlma mitte ainult kohtuorganeid, vaid ka kõiki teisi asutusi ja õigusala töötajaid, kellel on pädevus menetleda pärimisasju ja kes täidavad kohtulikke ülesandeid ning vastavad samas sättes ette nähtud tingimustele (23. mai 2019. aasta kohtuotsus WB, C-658/17, EU:C:2019:444, punkt 40).

51 Sellega seoses on Euroopa Kohus juba asunud seisukohale, et asutus täidab kohtulikke ülesandeid, kui ta on pädev lahendama vaidlust pärimisasjas. Seda kriteeriumi kohaldatakse olenemata sellest, kas pärimistunnistuse väljastamise menetlus hõlmab või ei hõlma õigusvaidlust (23. mai 2019. aasta kohtuotsus WB, C-658/17, EU:C:2019:444, punkt 56).

52 Käesoleval juhul tuleb aga tõdeda, et notariaadiseaduse artikli 1 kohaselt on Leedu notaritel õigus õiguslikult tõendada subjektiivseid õigusi, mida ei ole vaidlustatud.

53 Sellest näib tulenevat, nagu märkis ka kohtujurist oma ettepaneku punktis 81, et Leedu notaril puudub pädevus lahendada poolte vahel vaidlust tekitavaid küsimusi ning tal ei ole õigust tuvastada faktilisi asjaolusid, mis ei ole selged ja ilmsed, ega võtta seisukohta vaidlusaluste faktiliste asjaolude suhtes.

54 Seega tuleb asuda seisukohale – kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu kontrollist ei tulene teisiti –, et riikliku pärimistunnistuse väljastamine Leedu notarite poolt ei tähenda kohtulike ülesannete täitmist.

55 Siiski võib määruse nr 650/2012 artikli 3 lõike 2 kohaselt „kohtuna“ käsitamine selle sätte tähenduses tuleneda ka asjaolust, et asjaomased asutused ja töötajad tegutsevad delegeeritud volituste alusel või kohtuasutuse alluvuses. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne on kontrollida, kas see on nii Leedu notarite puhul, kui nad väljastavad riikliku pärimistunnistuse.

56 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb teisele küsimusele vastata – kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu kontroll ei anna teistsugust tulemust –, et määruse nr 650/2012 artikli 3 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et Leedu notarid ei täida riikliku pärimistunnistuse väljastamisel kohtulikke ülesandeid. Siiski peab eelotsusetaotluse esitanud kohus tegema kindlaks, kas need notarid tegutsevad kohtuasutuse poolt delegeeritud volituste alusel või kohtuasutuse alluvuses, mistõttu võib neid määratleda „kohtutena“ selle sätte tähenduses.

Kolmas küsimus

57 Oma kolmanda küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas juhul, kui ta leiab, et Leedu notareid võib määratleda „kohtutena“ määruse nr 650/2012 tähenduses, võib pärimistunnistust, mille nad välja annavad, pidada „otsuseks“ määruse nr 650/2012 artikli 3 lõike 1 punkti g tähenduses, ja kas selle väljastamisel võivad notarid kohaldada selle määruse II peatükis sisalduvaid kohtualluvuse eeskirju.

58 Määruse nr 650/2012 artikli 3 lõike 1 punkti g kohaselt on „otsus“ liikmesriigi kohtus pärimisasjas tehtud otsus, olenemata selle nimetusest.

59 Sellest sättest tuleneb, et ainus tingimus, mis on selles määruses ette nähtud selleks, et akti saaks kvalifitseerida „otsuseks“, on see, et selle on teinud „kohus“ nimetatud määruse artikli 3 lõike 2 tähenduses.

60 Seega juhul, kui eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et Leedu notareid võib käsitada „kohtutena“ määruse nr 650/2012 artikli 3 lõike 2 tähenduses, siis võib pärimistunnistust, mille nad välja annavad, pidada „otsuseks“ selle määruse artikli 3 lõike 1 punkti g tähenduses.

61 Seoses kohtualluvuse eeskirjadega on Euroopa Kohus juba selgitanud, et määrus nr 650/2012 ja eelkõige selle artikkel 4 määravad kindlaks rahvusvahelise kohtualluvuse seoses pärimisasja tervikuna lahendamist puudutavaid meetmeid käsitlevate menetlustega, näiteks muu hulgas riiklike pärimistunnistuste väljastamisega olenemata sellest, kas väljastamise menetlus hõlmab või ei hõlma õigusvaidlust, nagu järeldub ka selle määruse põhjendusest 59 (vt selle kohta 21. juuni 2018. aasta kohtuotsus Oberle, C-20/17, EU:C:2018:485, punktid 44 ja 45).

62 Määruse nr 650/2012 põhjendusest 22 tuleneb, et kui notarid täidavad kohtulikke funktsioone või tegutsevad kohtuasutuse delegeeritud volituse alusel või selle alluvuses, on nad seotud selle määruse II peatükis ette nähtud kohtualluvuse eeskirjadega ning nende otsused peaksid käibima vastavalt määruse IV peatükis ette nähtud kohtuotsuste tunnustamist, täidetavaks tunnistamist ja täitmist käsitlevatele sätetele.

63 Eelnevaid kaalutlusi arvesse võttes tuleb kolmandale küsimusele vastata, et määruse nr 650/2012 artikli 3 lõike 1 punkti g tuleb tõlgendada nii, et juhul, kui eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et Leedu notareid võib määratleda „kohtutena“ selle määruse tähenduses, võib pärimistunnistust, mille nad välja annavad, pidada „otsuseks“ selle sätte tähenduses, mistõttu selle väljastamisel võivad notarid kohaldada nimetatud määruse II peatükis ette nähtud kohtualluvuse eeskirju.

Neljas küsimus

64 Oma neljanda küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas määruse nr 650/2012 artikleid 4 ja 59 tuleb tõlgendada nii, et liikmesriigi notar, keda ei saa määratleda „kohtuna“ selle määruse tähenduses, võib selle määrusega ette nähtud kohtualluvuse eeskirju järgimata väljastada pärimistunnistusi, ja kas neid tunnistusi tuleb lugeda sama määruse artikli 3 lõike 1 punkti i tähenduses „ametlikeks dokumentideks“, millel on toime ka teistes liikmesriikides.

65 Täpsemalt küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus neljanda küsimuse esimeses osas seda, kas pärimisasja terviklikkuse huvides, juhul kui Leedu notareid ei saa pidada „kohtuteks“ määruse nr 650/2012 tähenduses, on nad seotud määruse nr 650/2012 II peatükis „Kohtualluvus“ ette nähtud kohtualluvuse eeskirjadega ja kas nad peavad enne riikliku pärimistunnistuse väljastamist tegema nimetatud sätete alusel kindlaks konkreetse asja kohtualluvuse.

66 Sellega seoses tuleneb määruse nr 650/2012 põhjenduse 22 selgest sõnastusest, et kui notarid ei täida õiguslikke ülesandeid, ei ole kohtualluvuse eeskirjad neile siduvad.

67 Lisaks, nagu Euroopa Kohus on juba selgitanud, määrab määruse artikkel 4 kindlaks liikmesriikide kohtute rahvusvahelise kohtualluvuse seoses pärimisasja tervikuna lahendamist puudutavaid meetmeid käsitlevate menetlustega (21. juuni 2018. aasta kohtuotsus Oberle, C-20/17, EU:C:2018:485, punkt 44). Määruse nr 650/2012 II peatüki sätted, mis käsitlevad kohtualluvuse eeskirju, ei viita aga asutustele, kes ei ole kohtud.

68 Seega tuleb märkida, et kui eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et Leedu notareid ei saa pidada „kohtuteks“ määruse nr 650/2012 artikli 3 lõike 2 tähenduses, ei ole need notarid allutatud selles määruses ette nähtud kohtualluvuse eeskirjadele ja neil ei tule seega ka määruse nr 650/2012 II peatüki sätete alusel konkreetsel juhul kohtualluvust määratleda.

69 Lisaks ei ole pärimisasja terviklikkuse põhimõte absoluutne, nagu märkis sisuliselt ka kohtujurist oma ettepaneku punktis 79. Määrusega nr 650/2012 peetakse silmas olukorda, kus mitme liikmesriigi asutused osalevad samas pärimisasjas. Selle määruse artiklist 13 tuleneb, et määrusega mööndakse, et kui pärijate või annakusaajate harilik viibimiskoht on muus liikmesriigis, kui see, kus pärimisasja

menetletakse, võivad nende hariliku viibimiskoha liikmesriigi asutused võtta vastu pärimisega seotud avaldusi. See vastab nimetatud määruse eesmärgile hõlbustada asjaajamist pärijate ja annakusaajate jaoks, nagu nähtub sama määruse põhjendusest 32.

70 Seda tõlgendust ei sea kahtluse alla määruse nr 650/2012 artikkel 64, mis käsitleb Euroopa pärimistunnistuse väljaandmise pädevusega seonduvat, mille eesmärk on täpsustada, et selle määruse artiklites 4, 7, 10 ja 11 ette nähtud kohtualluvuse reegleid ei kohaldata mitte üksnes kohtutele nimetatud määruse artikli 3 lõike 2 tähenduses, vaid ka muudele asutustele, millel on siseriikliku õiguse kohaselt pädevus pärimisasju menetleda. Määrusega nr 650/2012 loodud Euroopa pärimistunnistusel on seega iseseisev õiguslik režiim, mis kehtestati selle määruse VI peatüki sätetega (21. juuni 2018. aasta kohtuotsus Oberle, C-20/17, EU:C:2018:485, punkt 46).

71 Eelotsusetaotluse esitanud kohus kahtleb oma neljanda küsimuse teises osas ka selles, kas riiklikku pärimistunnistust võib pidada „ametlikuks dokumendiks“ määruse nr 650/2012 artikli 3 lõike 1 punkti i tähenduses, ja milline on selle toime.

72 Määruse nr 650/2012 artikli 3 lõike 1 punktis i on „ametlik dokument“ määratletud kui pärimisasja käsitlev dokument, mis on liikmesriigis ametlikult koostatud või ametliku dokumendina registreeritud ning mille autentsus põhineb esiteks allkirja ja sisu autentsusel ning teiseks sellel, et autentsust on kinnitanud päritoluliikmesriigi avaliku võimu kandja või muu pädev asutus.

73 Lisaks nähtub määruse põhjendusest 62, et mõistet „autentsus“ tuleb tõlgendada autonoomselt, mistõttu see vastab reale tunnustele, milleks on eelkõige dokumendi ehtsus, dokumendi suhtes kehtivad vorminõuded, dokumenti koostanud asutuse volitused ning menetlus, mille kohaselt dokument koostatakse. Autentsus peaks hõlmama samuti asjaomase asutuse poolt dokumendis kajastatud faktilisi asjaolusid, näiteks asjaolu, et osutatud pooled ilmusid osutatud kuupäeval nimetatud asutusse ja tegid osutatud avaldused.

74 Eelotsusetaotluse esitanud kohtul tuleb kontrollida, kas need tingimused on täidetud. Kuigi see kohus on ainsana pädev hindama põhikohtuasja faktilisi asjaolusid ja tõlgendama riigisiseseid õigusnorme, on Euroopa Kohus, kes peab andma eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimustele tarviliku vastuse, siiski pädev andma tema käsutuses olevast toimikust tuletatud juhiseid.

75 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 87 märkis, on käesoleval juhul pärimistunnistus riigisisese õiguse kohaselt ametlik dokument ning notariaadiseaduse artiklist 26 tulenevalt on notaril õigus väljastada pärimistunnistusi, mis sisaldavad andmeid, mida loetakse tõendatuks.

76 Seega näib, et selline riiklik pärimistunnistus, nagu on kõne all põhikohtuasjas, vastab määruse nr 650/2012 artikli 3 lõike 1 punktis i ette nähtud tingimustele, kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu kontrolli tulemusel ei ilmne vastupidist.

77 Juhul kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul võib seda tunnistust pidada ametlikuks dokumendiks selle sätte tähenduses, tuleb seoses selle toimega märkida esiteks, et määruse nr 650/2012 artikli 59 lõike 1 esimesest lõigust tuleneb, et liikmesriigis koostatud ametlikul dokumendil on teises liikmesriigis sama tõendusjõud, või võimalikult samalaadne toime. Sellega seoses on selle määruse põhjenduses 61 täpsustatud, et ametliku dokumendi tõendusjõu kindlaksmääramisel teises liikmesriigis või võimalikult samalaadse toime kindlaksmääramisel tuleks lähtuda sellest, milline on kõnealuse ametliku dokumendi tõendusjõu laad ja ulatus selle päritoluliikmesriigis. Seega sõltub ametliku dokumendi tõendusjõud teises liikmesriigis päritoluliikmesriigi õigusest.

78 Lisaks võib määruse nr 650/2012 artikli 59 lõike 1 teise lõigu kohaselt, selleks et kasutada ametlikku dokumenti teises liikmesriigis, paluda asutusel, kes koostas ametliku dokumendi päritoluliikmesriigis, täita komisjoni 9. detsembri 2014. aasta rakendusmääruse (EL) nr 1329/2014, millega kehtestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) nr 650/2012 nimetatud vormid (ELT 2014, L 359, lk 30), II lisas kehtestatud vorm.

79 Teiseks, määruse nr 650/2012 artikli 60 lõike 1 kohaselt tunnistatakse ametlik dokument, mis on päritoluliikmesriigis täidetav, teises liikmesriigis täidetavaks huvitatud poole taotlusel vastavalt nimetatud määruse artiklites 45–58 sätestatud menetlusele.

80 Eeltoodud kaalutlusi arvesse võttes tuleb neljandale küsimusele vastata, et määruse nr 650/2012 artikleid 4 ja 59 tuleb tõlgendada nii, et liikmesriigi notar, keda ei saa määratleda „kohtuna“ selle määruse tähenduses, võib selle määrusega ette nähtud kohtualluvuse eeskirju järgimata väljastada riiklikke pärimistunnistusi. Kui eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et need tunnistused vastavad sama määruse artikli 3 lõike 1 punktis i ette nähtud tingimustele ning neid võib seega pidada „ametlikeks dokumentideks“ selle sätte tähenduses, toob see teistes liikmesriikides kaasa ametlikele dokumentidele määruse nr 650/2012 artikli 59 lõikes 1 ja artikli 60 lõikes 1 omistatud toime.

Kuues küsimus

81 Oma kuuenda küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas määruse nr 650/2012 artikleid 4, 5, 7 ja 22 tuleb tõlgendada nii, et pärandaja tahe ning pärijate vaheline kokkulepe võivad viia selleni, et määratakse kindlaks kohtualluvus pärimisasjades ja kohaldatakse mõne teise liikmesriigi pärimisõigust kui need, mis tuleneks selles määruses sätestatud kriteeriumide kohaldamisest.

82 Mis puudutab kohtualluvuse kindlaks määramist pärimisasjades, siis tuleb märkida, et määruse nr 650/2012 artikkel 4 kehtestab üldreegli, mille kohaselt on pärimisasja tervikuna lahendamiseks pädevad isiku surma hetkel tema harilikuks viibimiskohaks olnud liikmesriigi kohtud, samas kui selle määruse artikli 5 lõige 1 sisaldab sätteid, mis teevad erandi sellest üldnormist ja lubavad pärimismenetluse pooltel kokku leppida, et pädevad on mõne muu liikmesriigi kohtud, kui need, mis tuleneks selles määruses sätestatud kriteeriumide kohaldamisest.

83 Vastavalt määruse nr 650/2012 artikli 5 lõikele 1 võivad menetlusosalised kokku leppida, et selle liikmesriigi kohtutel, kelle õiguse pärandaja on valinud oma pärimisasja menetlemiseks sama määruse artikli 22 alusel, on ainupädevus lahendada kõik pärimisasjaga seotud küsimused.

84 Määruse nr 650/2012 artikli 5 lõikes 2 ja artiklis 7 on täpsustatud vorminõuded, mis peavad olema täidetud, et kohtualluvuse kokkulepe oleks kehtiv. Eelkõige nähtub selle määruse artikli 5 lõikest 2 ja artikli 7 punktist b, et kokkulepe peab olema sõlmitud kirjalikus vormis, sellel märgitakse kokkuleppe sõlmimise kuupäev ja see peab olema poolte poolt allkirjastatud, või on pooled sõnaselgelt tunnustanud menetleva kohtu pädevust, nagu on ette nähtud määruse artikli 7 punktis c.

85 Kuigi käesoleval juhul ei nähtu Euroopa Kohtu käsutuses olevast toimikust, et pärimismenetluse pooled oleksid sõlminud kokkuleppe vastavalt eespool nimetatud tingimustele, et anda Leedu kohtutele erandlik kohtualluvus, märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et surnud isiku üleelanud abikaasa, kes oli Saksamaa kodanik ja elas koos temaga tema surma hetkel, oli kinnitanud, et ta on sellise kohtualluvusega nõus.

86 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 121 märkis, on eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne kindlaks teha, kas selline tunnustamine põhikohtuasjas toob kaasa pädevuse andmise määruse nr 650/2012 artikli 7 punkti c tähenduses.

87 Lisaks tuleb silmas pidada, et nagu tuleneb määruse nr 650/2012 põhjendusest 29, ei tohi määrust tõlgendada selliselt, et see takistab pooltel pärimisasja lahendada kokkuleppel – väljaspool mis tahes vaidlust – nende valitud liikmesriigis, kui see on selle liikmesriigi õiguse kohaselt võimalik, ja isegi juhul, kui pärimisele kohaldatav õigus ei ole selle riigi õigus.

88 Mis puudutab küsimust, kas pärandaja tahe ja pärijate vaheline kokkulepe võivad viia mõne muu liikmesriigi pärimisõiguse kohaldamiseni kui see, mis tuleneb määrusega nr 650/2012 kehtestatud kriteeriumide kohaldamisest, siis olgu märgitud, et vastavalt artikli 22 „Õiguse valik“ lõike 1 esimesele lõigule võib isik pärimisasjale kui tervikule kohaldatavaks õiguseks valida selle riigi õiguse, mille kodanik ta on valiku tegemise ajal või surma hetkel. Lisaks on artikli 22 lõikes 2 täpsustatud, et valik peab olema väljendatud sõnaselgelt surma puhuks tehtud korralduse vormis või see peab nähtuma kõnealuse korralduse tingimustest.

89 Nagu komisjon oma kirjalikes seisukohtades märkis, tuleb määruse nr 650/2012 artikli 22 lõiget 2 tõlgendada koostoimes määruse põhjendusega 39, mille kohaselt võib õiguse valik tuleneda surma puhuks tehtud korralduse tingimustest, eelkõige juhul, kui pärandaja viitas oma kodakondsusjärgse riigi õiguse konkreetsetele sätetele.

90 Kuna käesoleval juhul on Leedu õigus selle liikmesriigi õigus, mille kodakondsus oli surnud isikul surma hetkel, siis võis selle õiguse määruse nr 650/2012 artikli 22 lõike 1 alusel õiguspäraselt valida. Sellega seoses peab eelotsusetaotluse esitanud kohus kontrollima, kas selline valik tuleneb põhikohtuasjas kõne all oleva testamendi tingimustest vastavalt selle määruse artikli 22 lõikele 2.

91 Lisaks nähtub Euroopa Kohtu käsutuses olevast toimikust, et testament koostati Leedus 4. juulil 2013 enne määruse nr 650/2012 jõustumist ja et asjaomane isik suri pärast 17. augustit 2015, st pärast selles määruses sätestatud eeskirjade jõustumise kuupäeva. Seega võivad olla asjakohased ka määruse nr 650/2012 artiklis 83 nimetatud üleminekusätted vastavalt selle artikli lõikele 1.

92 Nimetatud määruse artikli 83 lõige 2 puudutab juhuseid, kui surnud isik oli enne 17. augustit 2015 valinud oma pärandile kohaldatava õiguse. Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 102 märkis, on selle sätte eesmärk säilitada testaatori tahe ning selleks, et valik oleks kehtiv, peab see vastama selles sättes kehtestatud tingimustele. Seevastu reguleerib selle artikli lõige 4 olukordi, kui surma puhuks tehtud korralduses kohaldatava õiguse valikut ei sisaldu.

93 Täpsemalt, nimetatud lõike 4 kohaselt, kui korraldus surma puhuks tehti enne 17. augustit 2015 õiguse kohaselt, mille surnu võinuks valida käesoleva määruse kohaselt, loetakse see valituks pärandile kohaldatavaks õiguseks.

94 See säte on käesoleval juhul kohaldatav, kuna esiteks koostati põhikohtuasjas kõne all olev testament enne 17. augustit 2015 ja teiseks võis vastavalt määruse nr 650/2012 artikli 22 lõike 1 esimesele lõigule valida Leedu õiguse, kuna testamendi koostamise hetkel oli surnud isikul Leedu kodakondsus. Seega loetakse see õigus, mille kohaselt testament koostati, valituks põhikohtuasjas käsitletavale pärimisasjale kohaldatavaks õiguseks.

95 Sellega seoses tuleb lõpetuseks märkida, et – nagu nähtub ka selle määruse põhjendusest 27 – selle määruse sätete eesmärk on tagada, et pärimisega tegelev asutus kohaldab enamikul juhtudest oma liikmesriigi õigust.

96 Eeltoodud kaalutlusi arvesse võttes tuleb kuuendale küsimusele vastata, et määruse nr 650/2012 artikleid 4, 5, 7 ja 22 ning artikli 83 lõikeid 2 ja 4 tuleb tõlgendada nii, et pärandaja tahe ning pärijate vaheline kokkulepe võivad viia selleni, et määratakse kindlaks kohtualluvus pärimisasjades ja kohaldatakse mõne teise liikmesriigi pärimisõigust kui need, mis tuleneks selles määruses sätestatud kriteeriumide kohaldamisest.

Kohtukulud

97 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (esimene koda) otsustab:

1. **Euroopa Parlamendi ja nõukogu 4. juuli 2012. aasta määrust (EL) nr 650/2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, tuleb tõlgendada nii, et mõiste „piiriülese mõjuga pärimisasi“ hõlmab olukorda, kus surnud isik oli liikmesriigi kodanik, kes elas oma surma ajal teises liikmesriigis, kuid ei olnud katkestanud oma sidemeid esimesena nimetatud liikmesriigiga, kus asub pärandvara moodustav vara, samas kui tema pärijad elavad mõlemas liikmesriigis. Surnud isiku viimase hariliku viibimiskoha selle määruse tähenduses määrab kindlaks pärandiasja lahendav asutus ainult ühes neist liikmesriikidest.**

2. **Määruse nr 650/2012 artikli 3 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et – kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu kontroll ei anna teistsugust tulemust – Leedu notarid ei täida riikliku pärimistunnistuse väljastamisel kohtulikke ülesandeid. Siiski peab eelotsusetaotluse esitanud kohus tegema kindlaks, kas need notarid tegutsevad kohtuasutuse poolt delegeeritud volituste alusel või kohtuasutuse alluvuses, mistõttu võib neid määratleda „kohtutena“ selle sätte tähenduses.**

3. **Määruse nr 650/2012 artikli 3 lõike 1 punkti g tuleb tõlgendada nii, et juhul, kui eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et Leedu notareid võib määratleda „kohtutena“ selle määruse tähenduses, võib pärimistunnistust, mille nad välja annavad, pidada „otsuseks“ selle sätte tähenduses, mistõttu selle väljastamisel võivad notarid kohaldada nimetatud määruse II peatükis ette nähtud kohtualluvuse eeskirju.**

4. **Määruse nr 650/2012 artikleid 4 ja 59 tuleb tõlgendada nii, et liikmesriigi notar, keda ei saa määratleda „kohtuna“ selle määruse tähenduses, võib selle määrusega ette nähtud kohtualluvuse eeskirju järgimata väljastada riiklikke pärimistunnistusi. Kui eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et need tunnistused vastavad sama määruse artikli 3 lõike 1 punktis i ette nähtud tingimustele ning neid võib seega pidada „ametlikeks dokumentideks“ selle sätte tähenduses, toob see teistes liikmesriikides kaasa ametlikele dokumentidele määruse nr 650/2012 artikli 59 lõikes 1 ja artikli 60 lõikes 1 omistatud toime.**

5. **Määruse nr 650/2012 artikleid 4, 5, 7 ja 22 ning artikli 83 lõikeid 2 ja 4 tuleb tõlgendada nii, et pärandaja tahe ning pärijate vaheline kokkulepe võivad viia selleni, et määratakse kindlaks kohtualluvus pärimisasjades ja kohaldatakse mõne teise liikmesriigi pärimisõigust kui need, mis tuleneks selles määruses sätestatud kriteeriumide kohaldamisest.**

Allkirjad